

recerca

En l'article de recerca d'aquest número, Josep Maria Miró i Miró, llicenciat en Prehistòria i Arqueologia i professor de Geografia i Història, analitza el període prehistòric que fa referència als orígens de la humanitat, és a dir, a la prehistòria, i el relaciona amb les restes que componen la col·lecció del reusenc Ramón Rodón i Cros que actualment es conserva i s'exposa al Museu Municipal d'Alcover.

En un gran treball de síntesi i claredat, l'autor analitza les característiques més rellevants dels principals períodes prehistòrics (paleolític, neolític i edat dels metalls) i exemplifica cada període amb restes de la citada col·lecció, moltes de les quals procedeixen de les nostres contrades. Afegeix, també, un bon nombre de fotografies i d'il·lustracions que ajuden al coneixement del període en concret i com afrontaven els antics pobladors les seves ànsies de supervivència, mitjançant la realització d'instruments. Tot plegat ajuda el lector a comprendre el mode de viure de les societats primitives.

Com l'autor afirma, amb aquesta article es pretenen difondre els principals trets d'una de les col·leccions d'arqueologia prehistòrica més important de Catalunya, inèdita fins a l'actualitat i que començà a gestar-se abans de la guerra civil, una col·lecció que enriqueix enormement el patrimoni arqueològic alcoverenc i la visita de la qual, per aquests i altres motius, es converteix en obligada.

La col·lecció prehistòrica "Ramon Rodón" del Museu Municipal d'Alcover

INTRODUCCIÓ I OBJECTIUS

Dos són els objectius principals del present treball. El primer, vol que aquest petit llibre s'utilitzi com una modesta eina pedagògica al servei dels visitants de la Col·lecció Arqueològica "Ramon Rodón" del Museu de la Vila d'Alcover, fent així que la visita a l'exposició prehistòrica sigui quelcom més didàctica i entenedora. "És per això que hem inclòs un breu epígraf dedicat a la tecnologia i a la tipologia de les eines prehistòriques que, tal vegada, permetrà una aproximació més enriquidora a l'ampli ventall d'instruments i eines de sílex exposades en les vitrines del Museu d'Alcover. També, per facilitar la visita i no construir un text excessivament àrid, davant de cada apartat de la col·lecció Rodón hi ha una molt breu introducció als principals períodes prehistòrics (paleolític, neolític, edat dels metalls). En cadascun d'ells s'esbocen llurs característiques genèriques respecte la cronologia, l'economia, l'hàbitat, la societat, etc. Els dibuixos i figures, com a recurs didàctic, complementen els textos.

El segon objectiu és el de donar a conèixer, al públic en general i als prehistoiadors/res en particular, els principals trets d'una important col·lecció d'arqueologia prehistòrica inèdita fins a avui en dia i que comença a gestar-se abans de la guerra civil espanyola. Des d'aquesta perspectiva, la col·lecció R. Rodón del Museu d'Alcover aporta noves dades arqueològiques, a la vegada que matissa i enriqueix els coneixements que teníem de la prehistòria a la Catalunya Meridional. Sense cap dubte, som del parer que la col·lecció Rodón complementa i fins i tot amplia, en algun aspecte, de forma significativa l'extraordinari fons del Museu Comarcal Salvador Vilaseca de Reus.

NOCIONS DE TECNOLOGIA I TIPOLOGIA LÍTICA

Si els animals i plantes s'adapten a la natura mitjançant les modificacions de llurs característiques somàtiques (físiques - corporals), l'ésser humà ha desenvolupat una exclusiva forma d'adaptació a l'entorn natural: la cultura. L'home i la dona necessiten d'instruments, utensilis per subsistir, treballar i reproduir-se com a espècie i com a societat. Per tant, les eines formen part intrínseca de totes les societats humanes.

L'arqueologia, a través de l'excavació científica de jaciments arqueològics (coves, campaments a l'aire lliure, poblats, enterraments, monuments,...) permet establir coneixements respecte a les formes de vida (economia, sistemes socials, ideologia, etc;) de les societats i cultures pretèrites.

De les èpoques més reculades de la nostra història, és a dir, la prehistòria, només es conserven en la majoria dels casos, objectes fets en materials no peribles, com ara els instruments fets en diferents tipus de pedra com per exemple el sílex. Però, una pregunta que ens fem tots els arqueòlegs i arqueòlogues és com fabricaven els nostres avantpassats prehistòrics els seus instruments de pedra.?

Tres són les principals tècniques de talla del sílex:

a).-Talla per percussió directa (Fig. 1): El nucli sílex és colpejat de forma directa pel percussor que pot ésser d'una materia dura (una altra pedra) o bé tova (fusta, banya).

b).-Talla per percussió indirecta (Fig. 2): Entre el nucli de sílex i el percussor es col·loca una peça intermediària apuntada—de banya per exemple— que el cop hi transmet l'impacte de forma precisa vers un punt desitjat del nucli.

c).-Talla per pressió (Fig. 3): És la forma més avançada de talla del sílex. Consisteix en exercir una força constant en una aresta del nucli mitjançant una fusta o banya.

L'objectiu final de tots tres sistemes de talla és l'obtenció d'ascles, les quals són la base per la posterior fabricació de molts diversos tipus d'instruments.

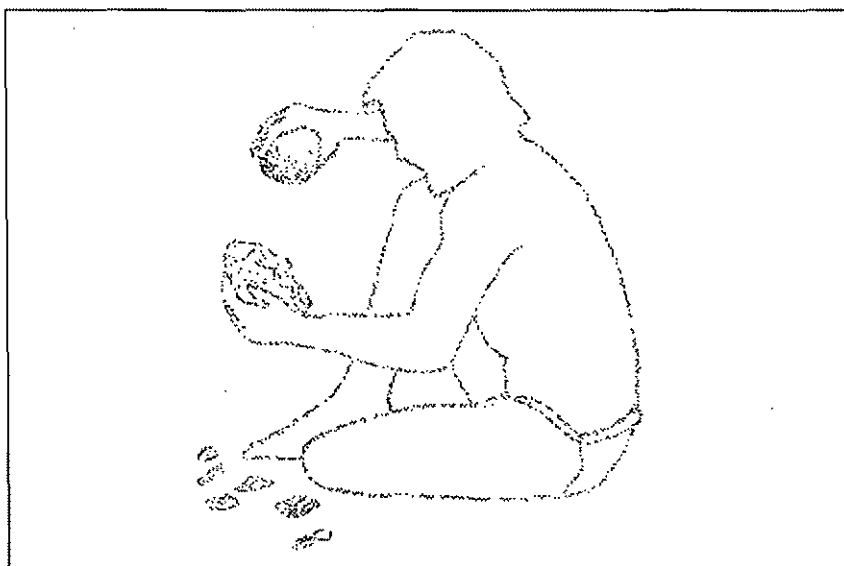

Fig. 1: Talla per percussió directa

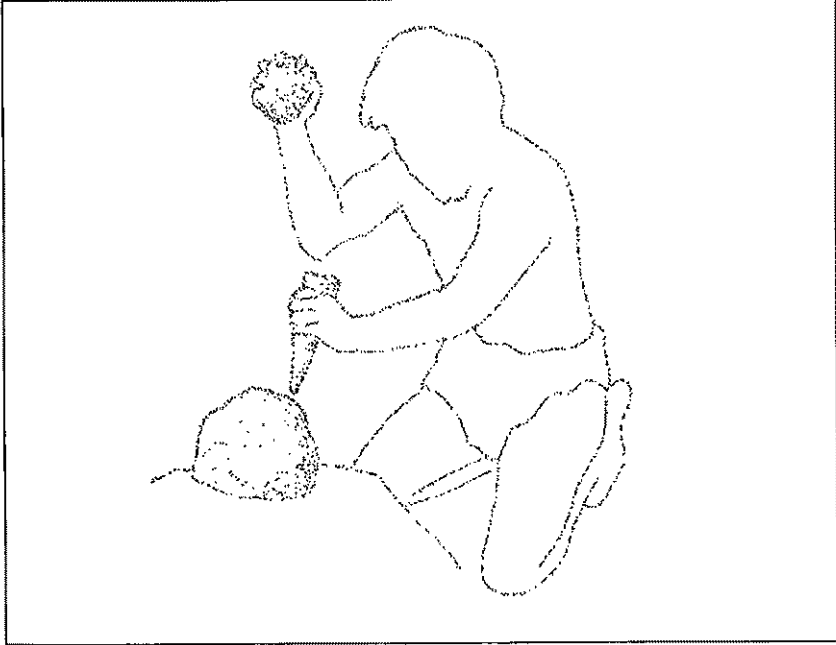

Fig. 2: Talla per percussió indirecta

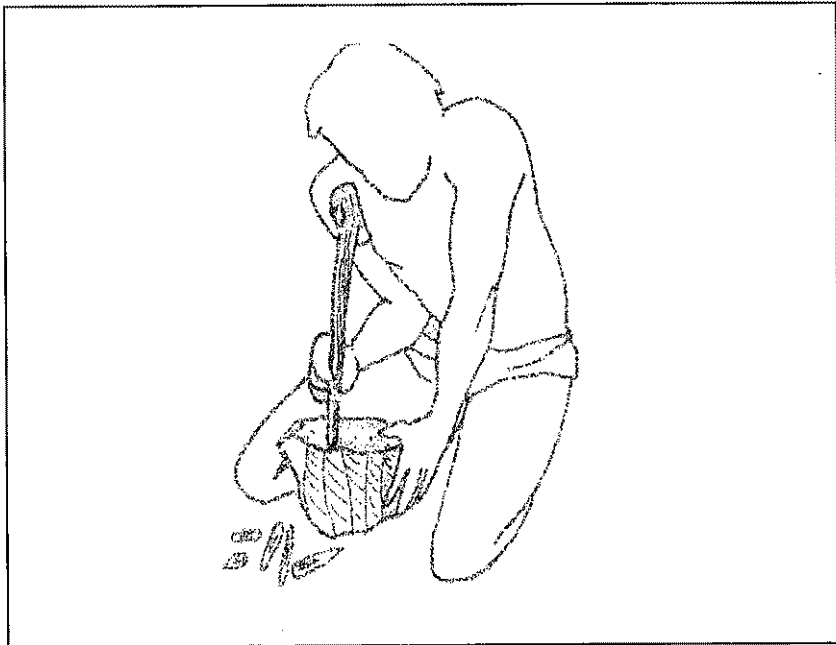

Fig. 3: Talla per pressió

La percussió indirecta (Fig. 2) i la talla per pressió (Fig. 3) possibilitaven un major control en l'obtenció d'ascles més llargues i primes que hom anomena làmines o fulles.

Així doncs, en l'acció de la talla del sílex hi són presents bàsicament tres objectes:

- a).-El nucli d'on s'extreuen les ascles i les làmines.
- b).-El percussor que impacta sobre el nucli.
- c).-L'ascla o làmina que surt del nucli una vegada colpejat aquest amb el percussor.

Les parts principals d'un nucli són (Fig. 4):

- a).-El còrtex o part externa del nucli que generalment no és apta per l'extracció d'ascles.
- b).-El pla de percussió o superfície del nucli sobre la que impacta el percussor.
- c).-Les nervadures o arestes de les ascles o extraccions anteriors.

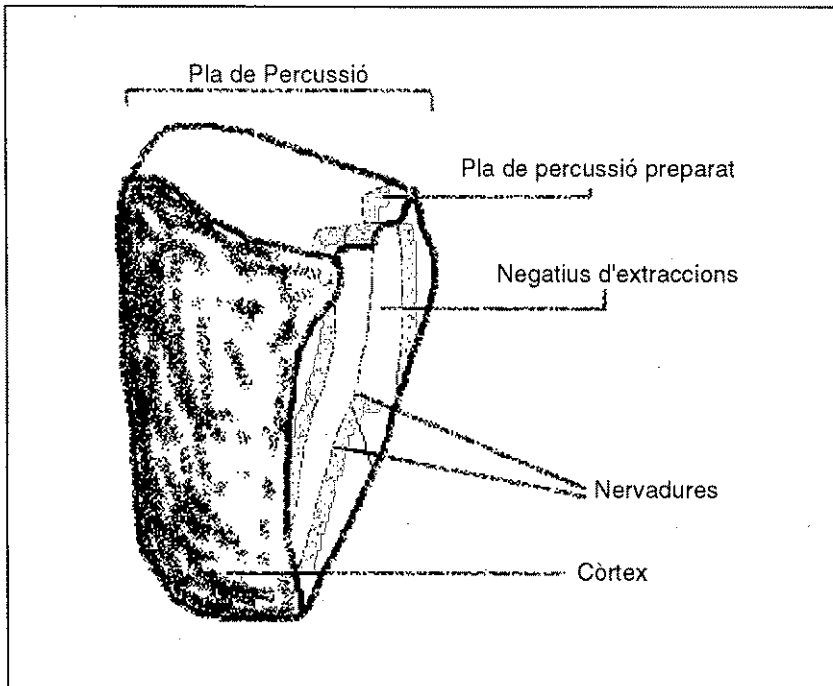

Fig. 4: Principals parts del nucli

Certament, les ascles i làmines, al disposar d'un o varis talls molt afilats ja poden ésser utilitzades directament com un instrument tallant—per exemple un

ganivet—però en la major part de casos era necessari un treball posterior —
anomenat retoc— (Fig. 5) per donar forma a l'ascla o làmina i fabricar l'instrument
desitjat segons la funció a realitzar.

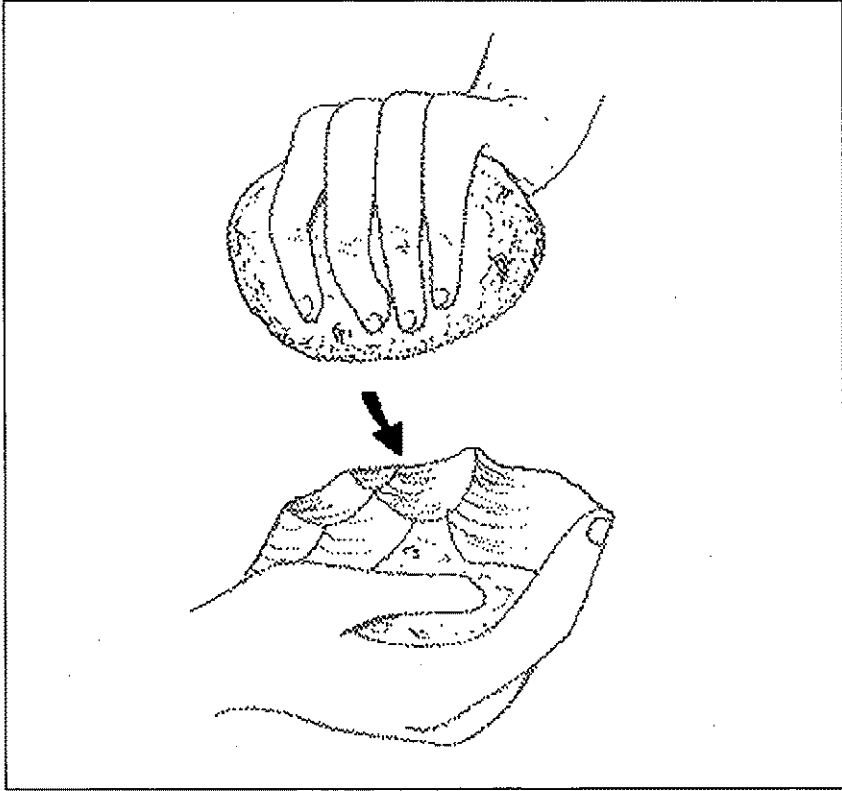

Fig. 5: Treball de retoc d'una ascla per la fabricació d'una eina

L'ascla es compon de distintes parts (Fig. 6):

- a).-Taló o part del plà de percussió que resta en l'ascla o làmina.
- b).-Bul o con de percussió. És un bombament en la cara interna de l'ascla que s'inicia en el punt d'impacte.
- c).-Cara ventral o part interna de l'ascla o làmina.
- d).-Cara dorsal o part externa de l'ascla o làmina.

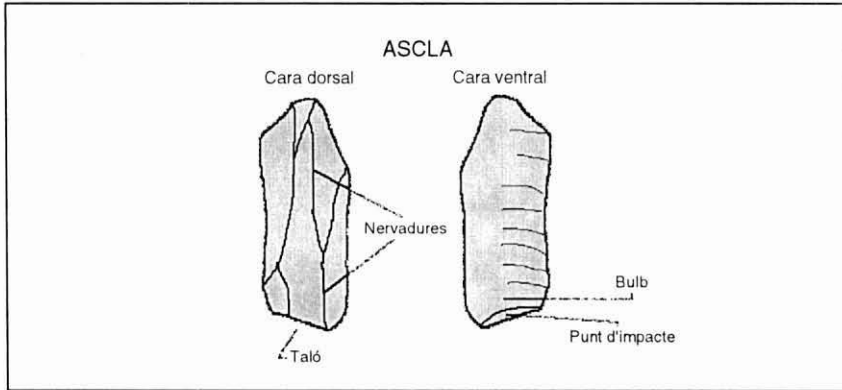

Fig. 6: Parts principals de l'ascla

Les ascles i làmines són retocades per donar-los la forma desitjada segons la funció a realitzar. Els noms que reben les ascles i làmines retocades estan en estreta relació amb la forma final dels instruments de sílex, es dedueix llavors, encara que no sempre amb tota seguretat, la seva funció.

Per exemple (Fig. 7):

a).-Gratador: Ascla o làmina retocada que disposa d'un front arrodonit semicircular i que serviria per adobar les pells.

b).-Denticulat: Ascla o làmina retocada que porta un seguit d'osques; que serviria per treballar la fusta.

c).-Burí: Ascla o làmina retocada que disposa d'un angle actiu que s'utilitzaria per ranurar la fusta, l'os i la banya.

d).-Perforador: Ascla o làmina retocada que disposa d'una punta gruixuda que serviria per foradar, per exemple la pell.

e).-Punta: Ascla o làmina retocada amb forma apuntada i molt plana que era emmanegada a una fusta per servir com a llança o fletxa.

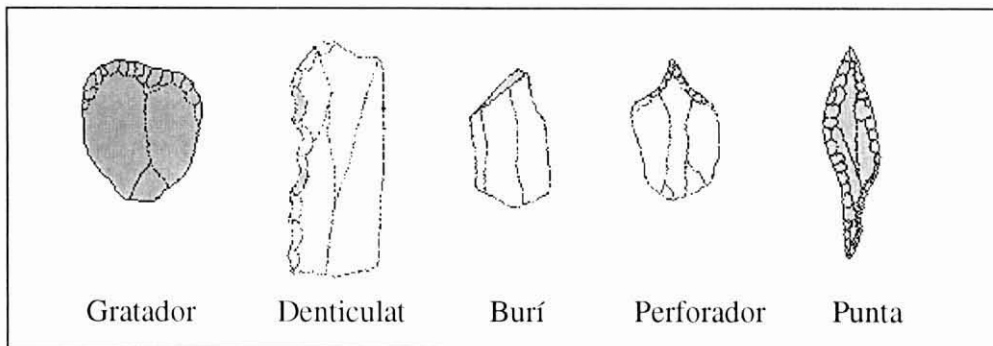

Fig. 7. Principals eines de sílex del paleolític superior

LA COL·LECCIÓ ARQUEOLÒGICA "R. RODÓN" DEL MUSEU D'ALCOVER

Paleolític i epipaleolític.

Generalitats.

El paleolític (de *paleo*, antic, i *litos*, pedra) és el primer i més llarg període de la història de la humanitat, car s'inicià fa 3 milions d'anys amb l'aparició dels primers homínids a Àfrica, amb la capacitat de fabricar eines.

Els primers homes i dones (*homo habilis*, 2,5 a 1,5 milions d'anys) (Fig. 8) eren de petita talla, aproximadament 1,40 metres (Fig. 9) i haurien evolucionat d'alguna de les formes d'australopitecs africans —segurament de l'*australopithecus africanus* (3 a 2 milions d'anys) o de l'*australopithecus afarensis* (4 a 3 milions d'anys)—. La gran diferència entre l'home *habilis* i la resta d'homínids (australopitecs) és que el primer fabricà instruments molt simples per sobreviure anomenats "choppers". Els *choppers* són còdols tallats per percussió directa en una cara. Aquests primers humans africans vivien en petites comunitats mòbils, recol·lectant vegetals i tubèrculs però part de la seva dieta era fruit de pràctiques carronyeres i de la cacera de petits animals.

Amb l'home erectus —següent graó de l'evolució humana (1,8 d'anys a uns 100.000 anys) (Fig. 8)— començà a poblar-se Àsia i Europa. Aquesta expansió fou

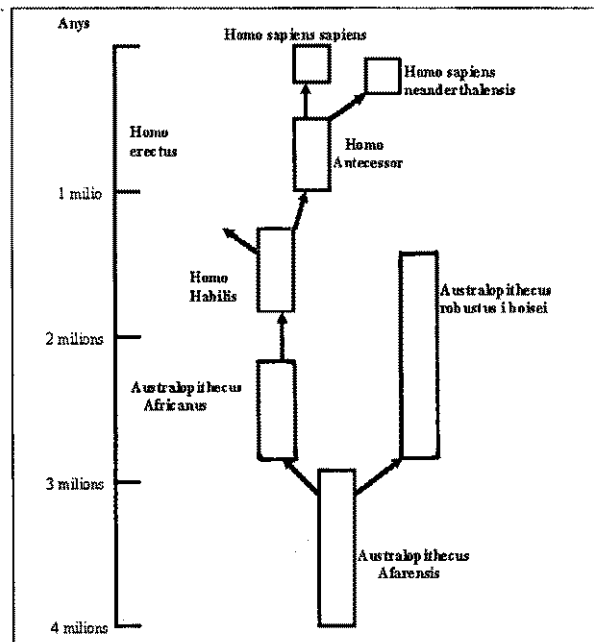
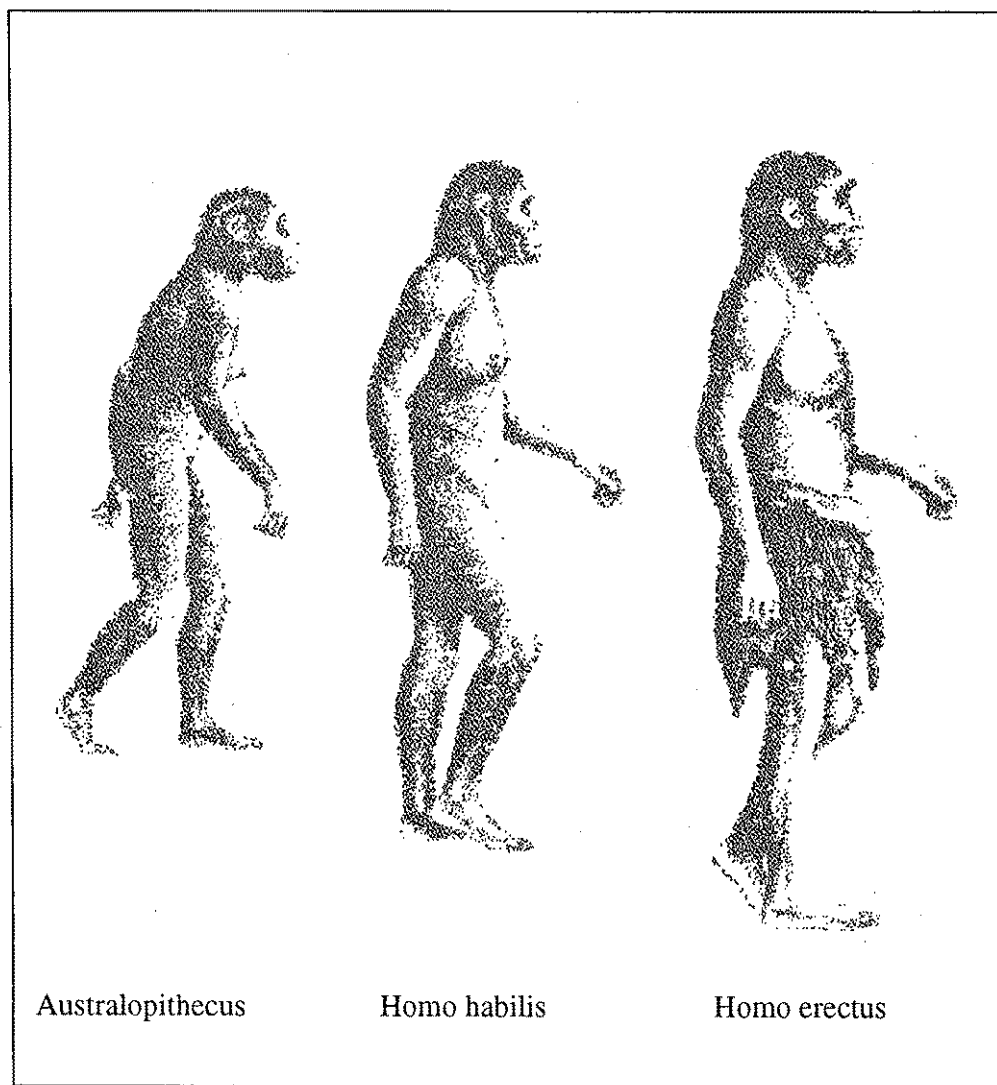

Fig. 8: Arbre de l'evolució dels homínids i de l'home

deguda, en part, al descobriment i domini del foc, ara fa uns 500.000 anys. La complexitat dels instruments va anar, paulatinament, augmentant amb l'homo erectus, car fabricà eines tallades simètricament per les dues cares. Són els anomenats bifaços. Sembla força clar, gràcies a les excavacions arqueològiques, que l'homo erectus eren millors caçadors i que capturaven amb certa regularitat tot un ventall d'animals avui extingits al continent europeu, com ara l'elefant, el bisó, el rinoceront,... Vivien en coves, però també en petits campaments temporals a l'aire lliure, cercant llocs aptes per la cacera, com ara zones pròximes a rius, llacunes i congostos.

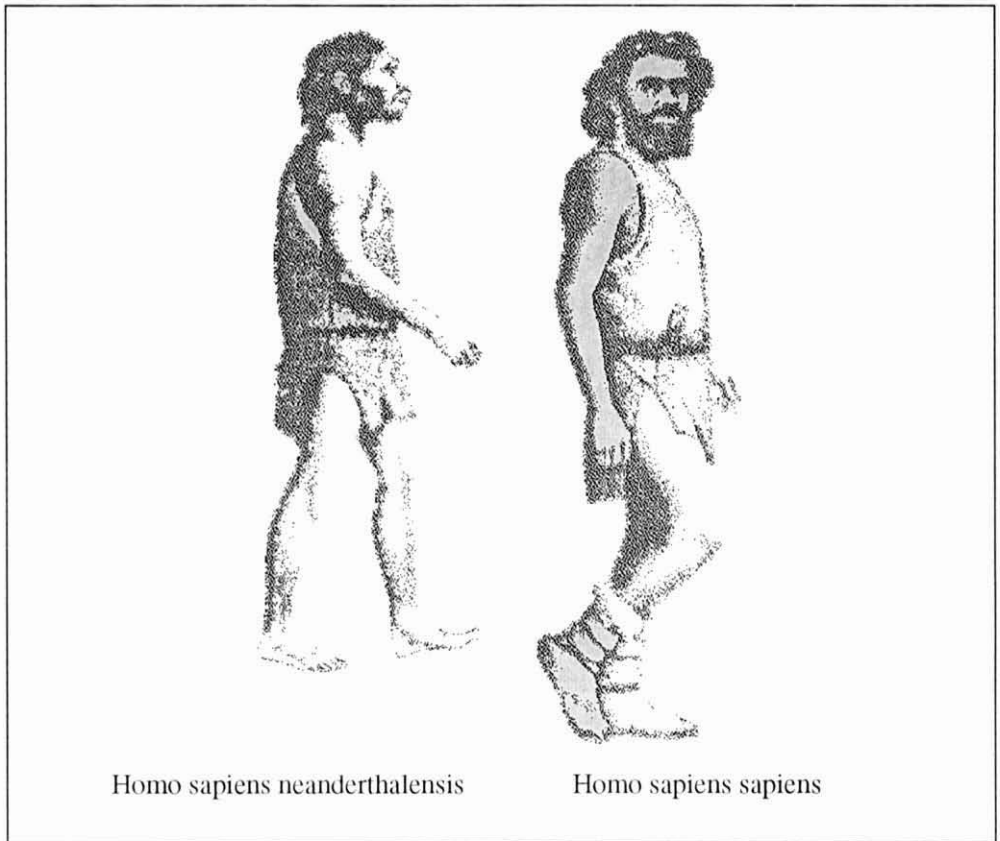

Fig. 9: Restitucions aproximades d'hominids i homes prehistòric

Les restes humanes trobades els darrers anys a Atapuerca (Burgos) han possibilitat un millor coneixement de la variabilitat dels homes i dones d'ara fa un milió d'anys. L'homo antecessor —definit gràcies a les nombroses restes humanes localitzades a Atapuerca— podria haver estat l'origen o la soca tant de l'homo sapiens neanderthalensis o home de neandertal, com també de l'homo sapiens sapiens— és a dir, de tots els homes i dones actuals.

L'home i la dona de neandertal van viure entre els 100.000 o 35.000 anys abans d'ara, en una etapa de clima fred a Europa. Disposaven d'una capacitat cranial gran, però la forma del crani era baixa i aplanada, amb uns arcs supraciliars marcats (Fig. 9) i els ossos dels braços i de les cames eren robustos i forts. Fabricaven per sobreviure un conjunt d'estrils en sílex ja molt complex—conegut amb el terme d'indústria mosteriana— amb puntes, denticulats, rascadores, bifaços,...

Vers el 35.000 abans d'ara, els homes i dones de neandertal d'Europa foren substituïts de manera sobtada i encara no del tot explicada, per l'homo sapiens

sapiens, és a dir, per poblacions d'homes i dones idèntiques a les actuals, les quals poblaren tot el planeta (Amèrica i Austràlia), excepte l'Antàrtida. Els homes i dones del paleolític superior (35.000 a 10.000 anys abans d'ara) eren hàbils caçadors de cavalls, rens, bous salvatges, etc... Habitaren les coves i abrics però també coneixem poblats de cabanes circulars amb llars de foc. Tant les sepultures trobades com l'espectacular art rupestre de coves com Altamira o Lascaux ens parlen d'una concepció simbòlica i espiritual molt complexa del món. L'instrumental lític del paleolític superior és molt diversificat, amb burins, gratadors, perforadors, ganivets, ... però també s'han trobat estris fets de banya i os, com arpons i atzagaies, molts d'ells decorats amb figures d'animals.

El darrer període de les societats caçadores-recol·lectores a Europa és l'epipaleolític (10.000 a 6.000 anys abans d'ara). El clima en aquests mil·lennis s'atemperà, desaparegueren les grans masses de gel que cobrien el nord d'Europa i es desenvoluparen els boscos d'arbres caducifolis i també canvià la fauna. Les espècies gregàries d'ecosistemes oberts (tundra), com el ren i el bisó, varen desaparèixer o varen emigrar més al nord. Les societats epipaleolítiques basaren llavors la seva subsistència en la cacera d'altres animals, com el cérvol, la cabra, el cabirol, el senglar i el conill, però també fou important la pesca i la recol·lecció de plantes, fruits i tuberculs del bosc.

JACIMENTS DEL PALEOLÍTIC I DE L'EPIPALEOLÍTIC EN LA COL·LECCIÓ RODÓN DEL MUSEU D'ALCOVER

Les etapes més antigues de la història de la humanitat (paleolític inferior i mitjà) no les tenim representades en la Col·lecció, car els jaciments d'aquest període coneguts a Catalunya i arreu d'Europa són pocs. Un dels jaciments del paleolític inferior més important és la Cova de l'Aragó (Talteüll, Rosselló) a pocs kms. de Perpinyà.

Les evidències del paleolític inferior a les comarques de Tarragona són poc nombroses, però destaquen les troballes de sílex associades tal vegada a restes d'elefant al Barranc de la Boella (Reus). Més significatives són les troballes fetes per S. Vilaseca d'eines mosterianes (paleolític mitjà) al forn d'en Sugranyes i a la bòvila 'La Constructora' a Reus.

En una de les primeres vitrines de la Col·lecció Rodón del Museu d'Alcover es pot observar un conjunt únic a Catalunya de restes de indústria lítica provint de l'àrea de Les Eyzies on són ubicats els jaciments més importants del paleolític superior francès.

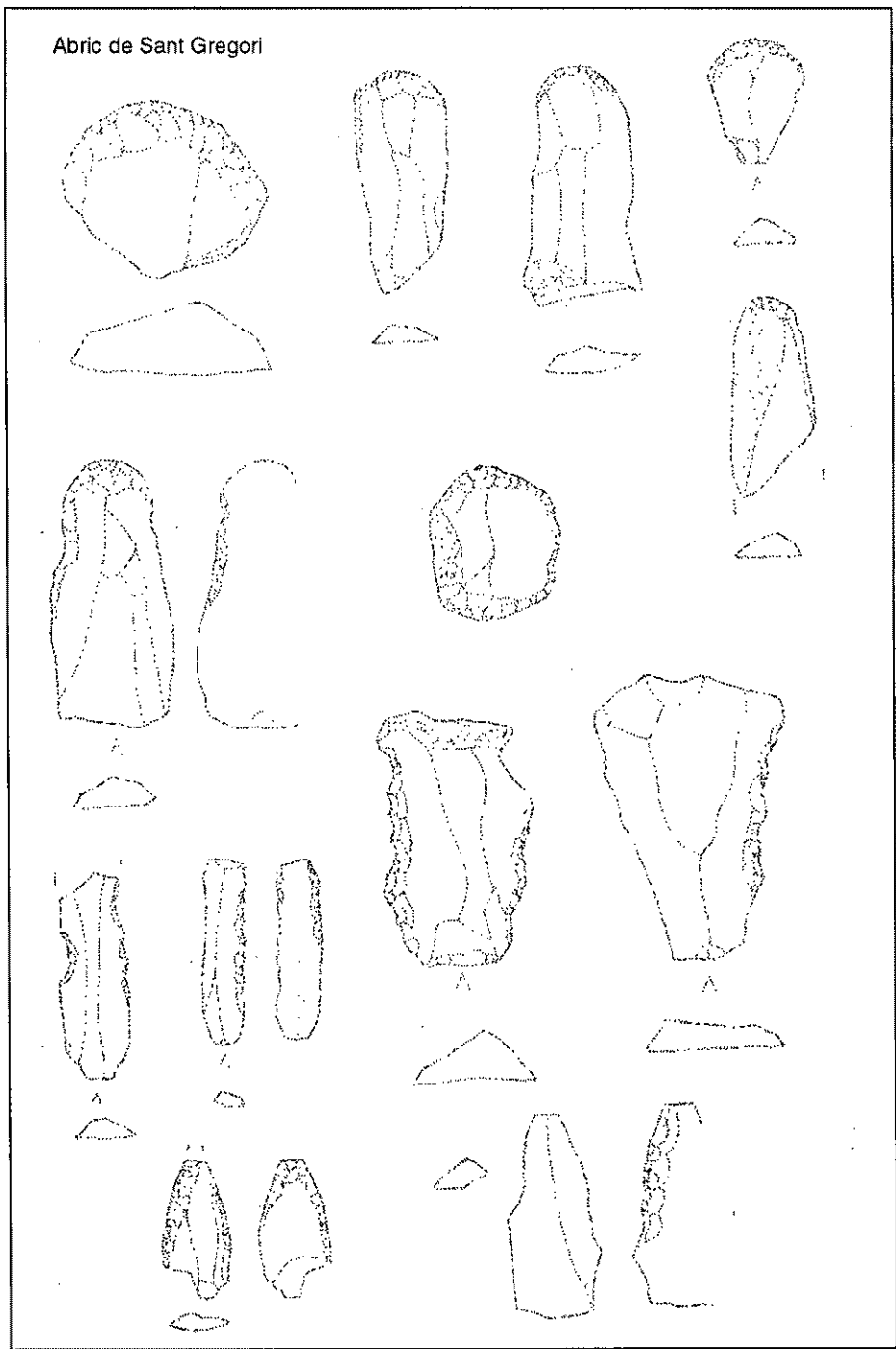

Fig. 10: Eines del paleolític superior i epipaleolític de Sant Gregori (Falset, Priorat)

De les comarques tarragonines hom pot contemplar una molt bona i extensa representació d'utensilis lítics del paleolític superior final i de l'epipaleolític que pertanyen a jaciments del Priorat com; ara La Bauma de la Pallisa d'en Roger i de la Parada d'en Miquel. Però, el jaciment més destacat i representatiu de les societats caçadores-recol·lectores a la Catalunya Meridional és l'abric de Sant Gregori (Falset). Es tracta d'un abric pròxim a la capital del Priorat i orientat a ponent que fou ocupat vers l' 11.000 - 7.000 abans de Crist, però també en èpoques posteriors.

Els visitants del Museu d'Alcover poden contemplar en diverses vitrines tot un regitzell d'instruments lítics provinents de Sant Gregori. Hom pot observar peces característiques de l'epipaleolític com ara gratadors, làmines de dors, burins, etc (Fig. 10). Hi són també exposades dues roques planes, segurament de pissarra, gravades amb línies rectes incises formant retícules, similars a les trobades al jaciment del Filador (Margalef del Montsant, Priorat). Cal recordar que en el Museu d'Arqueologia Salvador Vilaseca de Reus s'exposa un placa amb la figura d'una cérvola gravada (Fig. 11), trobada a Sant Gregori; exemple únic a Catalunya de l'art paleolític.

Fig. 11: Plaqueta amb la figura d'una cérvola gravada de Sant Gregori (Falset, Priorat) (MCSV-Reus)

EL NEOLÍTIC

1.-Generalitats:

La denominada revolució neolítica representa un canvi transcendent en la història de la humanitat. Fins aleshores, l'home i la dona del paleolític eren estrictament caçadors i recol·lectors, prenent directament de la natura els recursos per la seva subsistència. Altrament dit, eren depredadors del seu entorn natural, si bé, difícilment sobreexplotaven el seu territori. Sembla que en la relació entre població i recursos hom pot trobar l'explicació del canvi de les societats de l'epipaleolític vers noves formes de subsistència. La pressió demogràfica en determinats territoris podria ésser la causa per obligar les societats a iniciar una domesticació paulatina d'alguns dels animals i plantes que caçaven i recol·lectaven. La ramaderia i l'agricultura com a nou sistema econòmic va significar la capacitat de les societats per produir els seus propis aliments a través bàsicament del treball de la terra i va implicar grans canvis de caire social. Les primeres comunitats neolítiques apareixen al Pròxim Orient vers el 7.000-6.000 abans de Crist. Basen la seva subsistència en el conreu de cereals com el blat i l'ordi en petits camps, segant-los amb falçs fetes de fusta i amb làmines de sílex encastades (Fig. 12) i en els ramats d'ovelles, cabres i bous domesticats, dels quals al principi només se n'aprofita la carn i en etapes posteriors la llet, la llana i la força de treball.

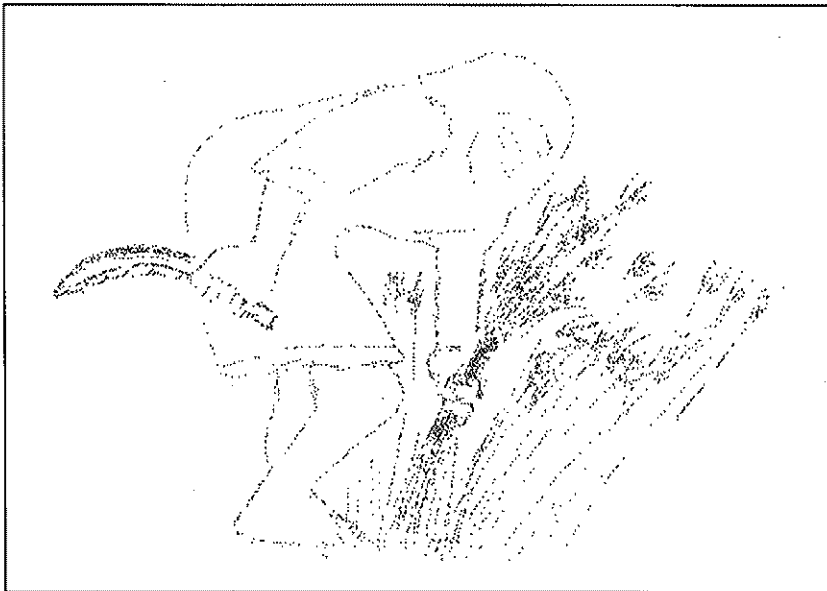

Fig. 12: Escena d'època neolítica mostrant el treball de la sega amb una falç de sílex

Les comunitats són sedentàries, viuen en poblats de cases amb sòcols de pedra i parets de tobot, amb diferents compartiments com la zona del jaç, la llar, el rebost, .. (Fig. 13)

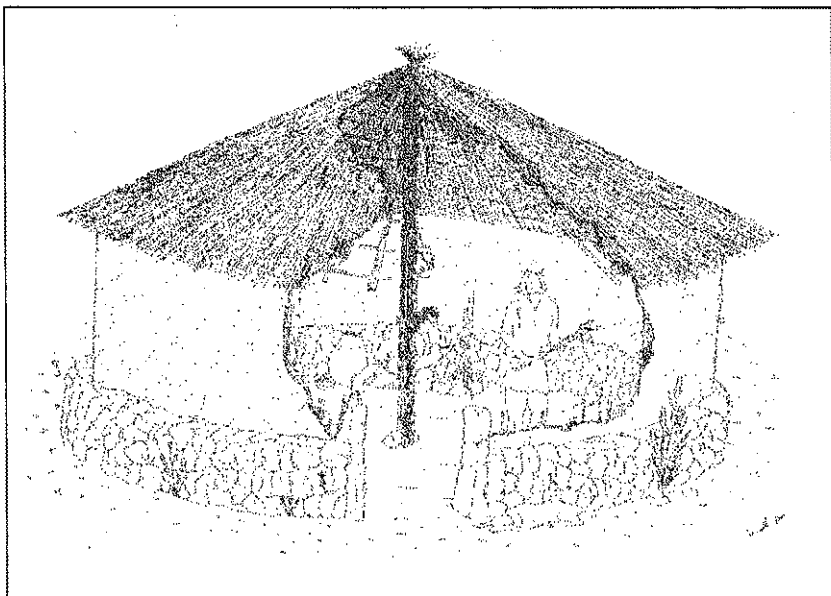

Fig. 13: Restitució hipotètica d'una cabana neolítica

A la península Ibèrica, les primeres manifestacions arqueològiques de les comunitats neolítiques daten de finals del VI mil·lenni abans de Crist (5.500-5.000 aC). Són societats menys desenvolupades que les del Pròxim Orient però igualment conreen la terra i cuiden ramats de cabres i ovelles. Viuen en coves i abrics però cada vegada trobem més hàbitats a l'aire lliure o poblats neolítics, situats generalment en terrenys fèrtils amb sòls molt aptes per l'agricultura. Un exemple el tenim en el poblat neolític de la Timba del Barenys (Riudoms).

La tecnologia també evolucionà ràpidament durant el neolític. Nous instruments com el molí de mà (Fig. 14) o noves tècniques com el poliment de la pedra per fabricar destrals i aixes per l'agricultura o la fabricació de la ceràmica que representa el primer cas de forjar una nova matèria. L'argila és barrejada voluntàriament amb desgreixants—fragments esmicolats de quarsos, miques, per tal d'evitar l'esquaterament de l'argila al calentar-se—per, després, muntar un recipient i tot seguit coure'l al foc a altes temperatures, i en sorgia una nova matèria: la ceràmica.

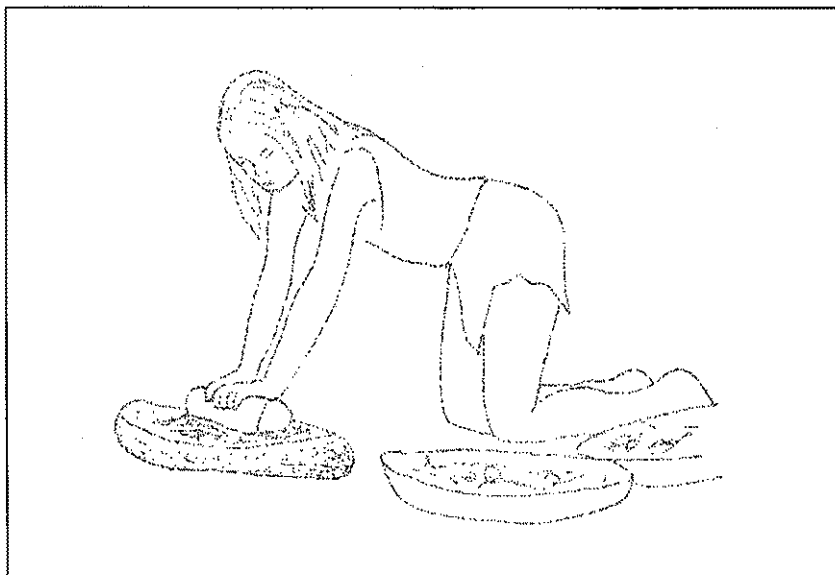

Fig. 14: Escena neolítica de mòlta de cereals amb un molí neolític

Les primeres ceràmiques a Catalunya són de formes senzilles (bols i olleres) però molt decorades per mitjà d'una petxina (*Cardium edule* o escopinya), per això les primeres ceràmiques neolítiques són anomenades ceràmiques carials, però també trobem altres tècniques decoratives com l'incisió amb punxons o la decoració plàstica, és a dir, afegint tires d'argila sobre la paret del recipient. Una de les primeres formes de fabricar la ceràmica fou mitjançant la tècnica dels marrells o xurros (Fig. 15) i que consisteix en tires o xurros d'argila que van sobreposant-se, per després ser estirats fins a fer pujar el vas a la manera desitjada. El torn de terraire fou un invent molt posterior al neolític.

Certament, els canvis que representa l'inici de l'agricultura i la ramaderia juntament amb les noves tecnologies (ceràmica, pedra polimentada,..) modificaren substancialment les formes de vida de les societats, per exemple noves formes de cuinar i nous costums alimentaris. Però el canvi més important fou que l'economia neolítica permetia als grups humans disposar d'excedents alimentaris. Aquest fet va possibilitar a curt termini l'aparició d'homes i dones artesans deslligats totalment del treball agrícola i ramader, però també fou la causa del naixement d'elits socials que vivien gràcies a l'apropiació de les reserves alimentàries produïdes pels pagesos i els ramaders. En una paraula, el neolític va obrir la porta a l'aparició de les classes socials, altrament dit, l'explotació de l'home per l'home.

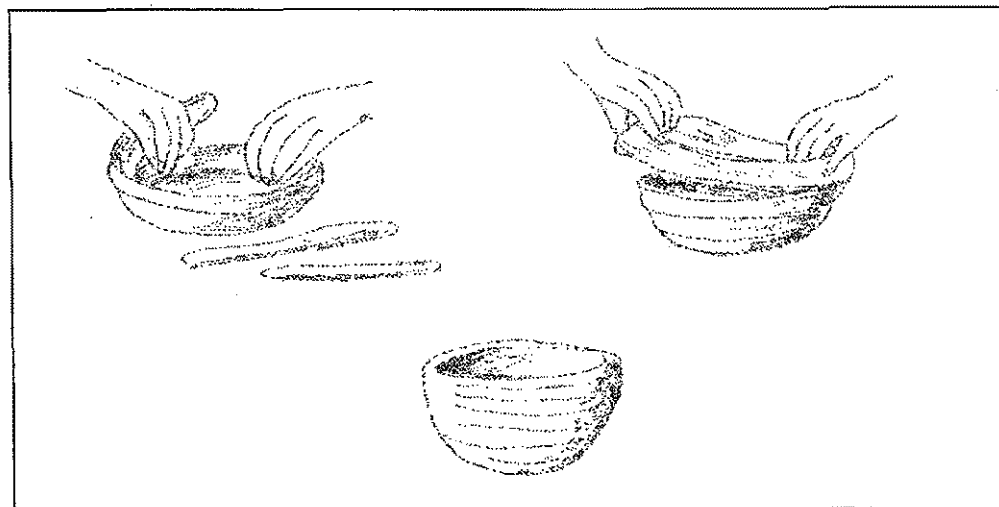

Fig. 15: Procés de fabricació de ceràmica a mà.

JACIMENTS DEL NEOLÍTIC EN LA COL·LECCIÓ RODON DEL MUSEU D'ALCOVER

El període neolític és molt ben representat en la Col·lecció R. Rodón del Museu d'Alcover. Sobresurten en les vitrines del Museu, en primer lloc, tot un magnífic conjunt d'objectes de pedra polimentada (destrals, aixes, enformadors, retlles, ...) procedents de l'àrea del Camp de Tarragona), p.e. Mas Roig a Alcover) i de les Muntanyes de Prades (p.e. Siurana). No només hi ha exposat un lot de destrals del sud de Catalunya sinó també pot contemplar-se en diverses vitrines objectes polimentats a la zona pirenenca (La Cerdanya).

Els pagesos anomenaven les destrals de pedra polida coma pedres de llamp en la creença, fins fa poques dècades, que les destrals de pedra polida les duïen els llamps. Aquestes eren guardades i col·locades a la teulada o a la lleixa de l'ensumania per protegir la casa i la llar.

De la comarca del Priorat hom pot observar a la Col·lecció R. Rodón materials neolítics d'un seguit de jaciments de la zona de Coll Roig amb fragments ceràmics de decoració incisa. Una de les etapes millor representades al Museu d'Alcover és el neolític final-calcolític (2.500-2.000 a.C.) amb restes arqueològiques dels jaciments de la Cova de la Moneda i de la Cova Fonda de Salomó. El tret diferenciador d'aquesta etapa és una ceràmica bellament ornamentada amb incisions i impressions formant retícules, franges i zigzagues que hom anomena ceràmica campaniforme (Fig. 16).

Cova Fonda de Salomó

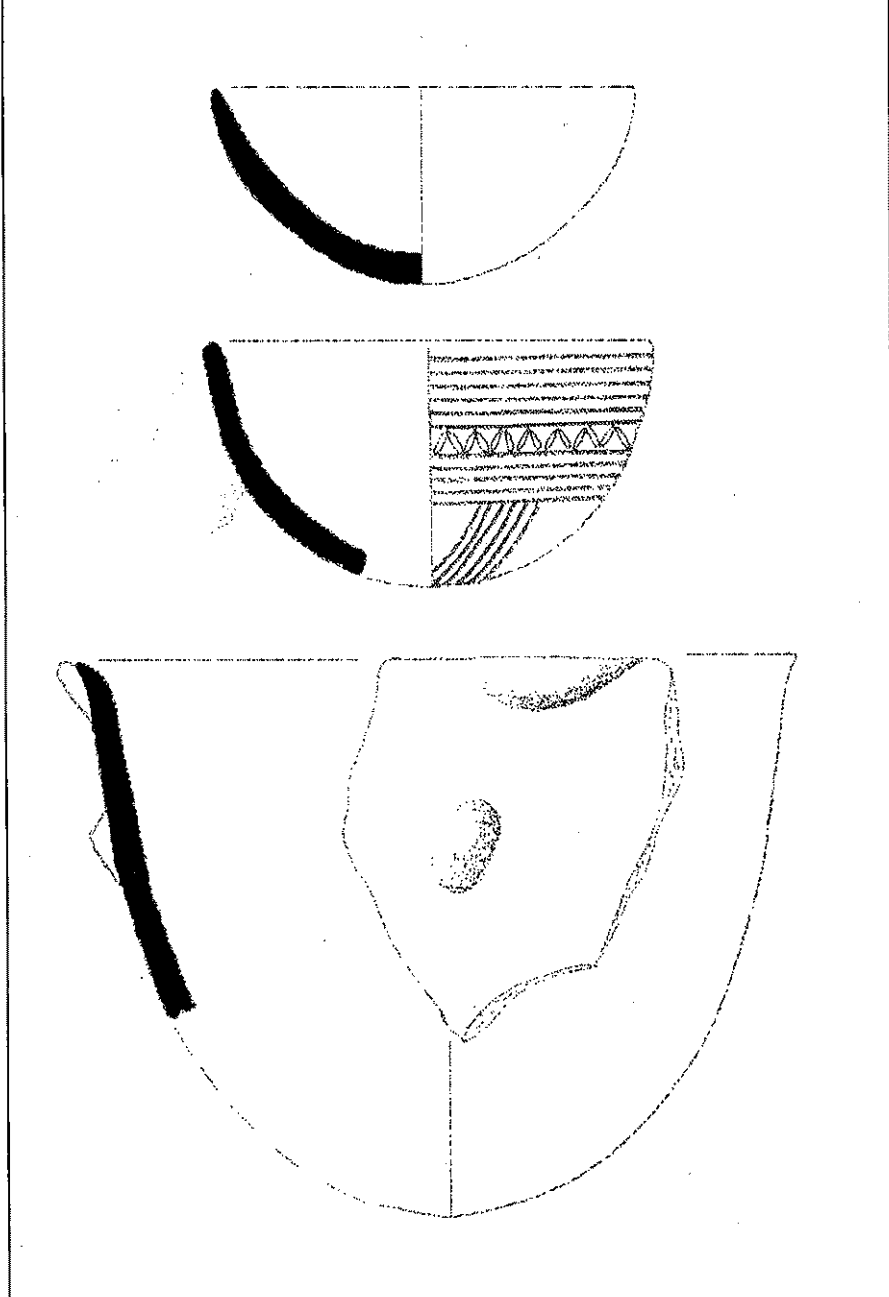

Fig. 16: Ceràmica de la Cova Fonda de Salomó

Les coves, en aquest període, no només s'utilitzaven com a lloc d'aixopluc, sinó que també haurien servit com a lloc d'enterrament. És per aquesta raó que, en moltes coves ocupades durant aquesta època, juntament amb les restes humanes hi trobem els objectes diexats com ofrenes o aixovar al difunt/a. Els objectes més usuals que acompanyen al difunt solien ésser denes de collaret fetes de petxina i pedra, botons de perforació en V, penjolls, ... tots els magníficament representats en les vitrines del Museu d'Alcover.

Malauradament, en les excavacions antigues només es recollien els artefactes fets per la mà de l'home, no es van valorar, per exemple, les restes de fauna. Al no garvellar-se el sediment amb aigua ni practicar una excavació meticulosa, es perdien moltes restes juntament amb informacions valuoses sobre les formes de vida de les societats prehistòriques. Una excepció, en aquesta mena de col·leccions arqueològiques d'aficionats, és la troballa de cereals (blat, ordi) a la Cova de la Moreva i que hom pot observar en una de les vitrines. És una prova fefaent de les pràctiques agrícoles en la Catalunya meridional per part de les comunitats prehistòriques. També els molins de mà —anomenats molins barquiformes— en demostren indirectament el conreu de cereals. En les vitrines dels jaciments de la Font del Pú i de la Cova de la Moneda, entre d'altres, el visitant pot contemplar sengles molins prehistòrics.

L'EDAT DELS METALLS

Generalitats.

Els aspectes essencials de l'economia neolítica continuaren durant l'edat dels metalls (2.000 a 600 a.C.), però s'incorporaren nous cultius (la vinya, l'olivera) i nous animals domèstics (el cavall). El tret, però, característic d'aquesta etapa és sens dubte el descobriment i ús de la metal·lúrgia. En un primer moment la fabricació d'objectes de metall era molt simple, amb el martellatge en fred del coure natiu, però de seguida es va descobrir el sistema de reducció dels minerals com la cuprita o la malaquita dels quals s'obtenia el metall del coure. Una vegada fos el metall de coure es depositava amb l'ajut dels gresols en els motlles de fundició (Fig. 17) per tal de fabricar els diferents objectes com ara destrals, punxons, fletxes, etc.

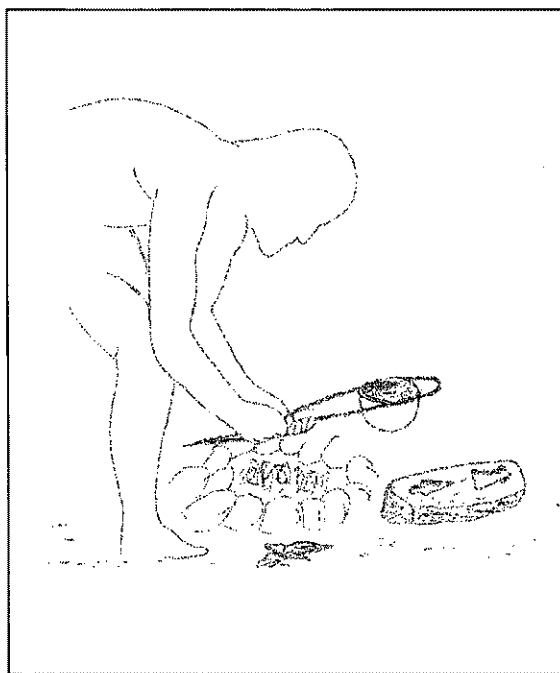

Fig. 17: Fabricació d'eines de metall

Dos són els instruments típics de l'activitat metal·lúrgica a més del foc. Un, el gresol que servia per fondre el metall i dipositar-lo en el motlle de pedra o argila que tenia rebaixada la forma de la peça que es volia fabricar, per exemple un punyal o una destral. L'època d'ús exclusiu del coure s'anomena calcolític (2.000 - 1.800 a.C.), però els homes prehistòrics aviat descobriren que podia ésser barrejat amb d'altres metalls com ara l'estany per donar més consistència a les seves eines de

metall. Així aparegué el bronze, que és un aliatge de coure i estany i molt més apte per fabricar armes donada la seva major duresa. L'edat del bronze abraça una cronologia que va des del 1.800 al 600 aC.

Catalunya és un país amb pocs recursos metal·logènètics. Les afloracions de minerals són escasses, però tot just en les comarques tarragonines és un dels pocs llocs on hi ha petites vetes de coure que foren explotades per l'home i la dona prehistòrics. És per aquesta raó que trobem molts jaciments del calcolític i de l'edat del bronze a les Muntanyes de Prades i al Priorat. En jaciments com la Coveta de l'Heura (Ulldemolins) o la Balma del Duc (Rojalons) s'hi han trobat traces d'activitat metal·lúrgica com ara gresols.

A l'edat dels metalls les poblacions són més sedentàries, però a les nostres contrades encara foren habitades algunes coves i abrics (Cova de Cartanya, Cova de les Gralles, Cova del Buldó,...) i s'utilitzaren també petits abrics com a llocs d'enterrament sepulcral (Cau d'en Serra a Picamoixons). A les comarques de Tarragona el fenomen del megalitisme és poc usual, només a la banda de Querol (Alt Camp) s'hi ha trobat un sepulcre megalític. En canvi, hom coneix dos possibles menhirs, un és l'anomenada Pedra Alta de Can Ferrer al Montmell i el segon menhir és la Pedra Fita de Botarell.

Els poblats a l'aire lliure (Fig. 18) són també coneguts a les nostres contrades. El millor exemple és l'hàbitat de l'edat del bronze de la Mussara. En aquest jaciment s'aprofità una gran roca com a paret i per tal de bastir-hi l'enterrament de fusta de la teulada. Un jaciment similar d'igual cronologia hauria estat el de la Roca de Mont-roig.

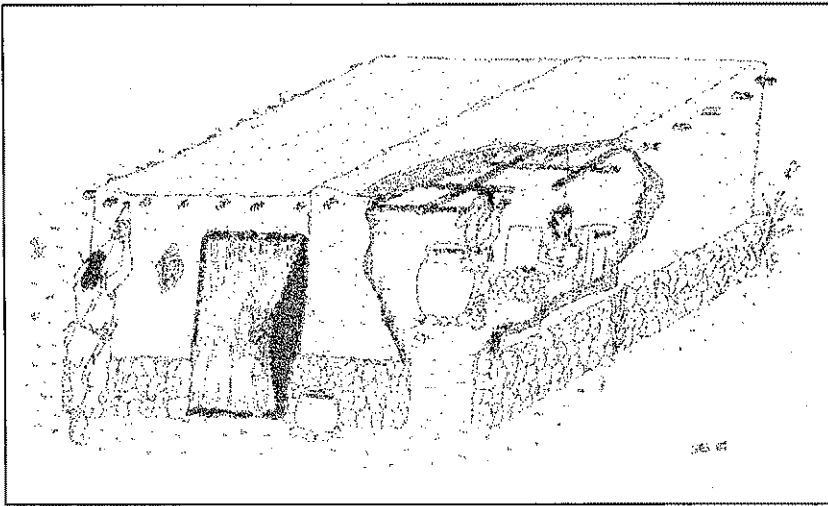

Fig. 18: Restitució hipotètica d'una casa de l'edat dels metalls

En les produccions ceràmiques es pot constatar l'existència d'una vaixel·la domèstica amb olles, cassoles i tasses però també grans atuells dedicats a l'emmagatzematge, els quals solen estar decorats amb cordons llisos i digitats. Vers el 1.200-1.100 aC—bé per l'arribada de nous pobles del nord d'Europa o bé per influències, contactes i/o comerç, ..—es documenta un canvi en la ceràmica. Apareixen noves formes i alguns recipients són d'una gran qualitat tècnica amb acabats brunyits i decoració d'acanalada. Igualment es donà una transformació en els sistemes d'enterrament. Es passà d'inhumar els morts a incinerar-los, és a dir, a cremar el cos en una pira per tot seguit recollir les cendres i col·locar-les en una urna funerària, juntament amb l'aixovar, formant cementiris. Per aquesta raó, les poblacions del bronze final (1.200 - 700 aC) són conegudes també amb el nom de 'cultura dels camps d'urnes.

Vers el 700-600 aC es produeixen a Catalunya i al Llevant Peninsular els primers contactes amb poblacions del Mediterrani Oriental i del Pròxim Orient. Ens referim als grecs i fenicis, que fundaren colònies arreu de la Mediterrània amb un objectiu essencialment comercial. Aquests contactes amb societats de l'altra banda del mar foren claus en el procés de formació de la primera cultura històrica a casa nostra que ens ha deixat documents escrits. Ens referim als Pobles Ibèrics.

Però aquesta és ja una altra història; doncs vet aquí que amb la cultura ibèrica s'acaba la prehistòria.

JACIMENTS DE L'EDAT DELS METALLS EN LA COL·LECCIÓ RODÓN D'ALCOVER

L'edat dels metalls és l'etapa de la prehistòria millor plasmada en la Col·lecció R. Rodón del Museu d'Alcover. Materials exposats dels jaciments com la Cova de la Moneda, Cova Fosca i Cova del Forat de Mont-ral; Cova de la Dou d'Arbolí, Cova Fonda de Salomó i Cova de la Portella de Vandellòs reflecteixen perfectament l'edat del bronze a la Catalunya Meridional. Però, el visitant també pot contemplar restes arqueològiques d'aquest període d'altres contrades de Catalunya: Cova de la Fou del Bor, Roca d'Alp i Serrat de Can Not a la Cerdanya.

Hom pot gaudir en les vitrines del Museu d'Alcover de les belles ceràmiques decorades del bronze antic i mitjà (1.800-1.200 aC) de la Cova Fosca i de la Cova del Forat. Un dels trets característics d'aquesta etapa són les empremtes d'estora en la base dels recipients ceràmics. Així, el visitant del Museu pot contemplar de forma indirecta el mestriós treball de cistelleria realitzat pels homes i dones de

l'edat del bronze en els fragments de bases d'atuells de la Cova de la Moneda i de la Cova de la Portella. Igualment, són característiques del bronze final (1.200-700 aC) les ceràmiques de decoració acanalada que s'exposen en diverses vitrines.

Com a representació, quasi excepcional als Museus de Catalunya, de l'activitat minera prehistòrica, hi són exposats sis fragments de pics i martells de miner de la Solana del Bepo d'Ulldemolins—jaciment únic a Catalunya— i que complementen els exposats en el Museu Salvador Vilaseca de Reus. El treball metal·lúrgic queda palès en els retalls de metalls de la Cova de la Portella i millor encara en la fíbula i l'ham de la Cova de la Moneda (Fig. 19)

Fig. 19- Foto de la fíbula de la Cova de la Moneda

(Foto: J. Ribellas)

S'exhibeix en la Col·lecció Rodón del Museu d'Alcover un petit lot d'objectes d'ornament com ara rodelles i petxines perforades. Excel·leix pel seu treball i minuciosa decoració una agulla en os de la Cova de la Moneda (Fig. 20). L'os com a matèria primera també fou utilitzat per la fabricació de punxons i de puntes de fletxa, com els exposats de la Cova de la Moreva, Cova de la Portella i de la Cova de la Moneda.

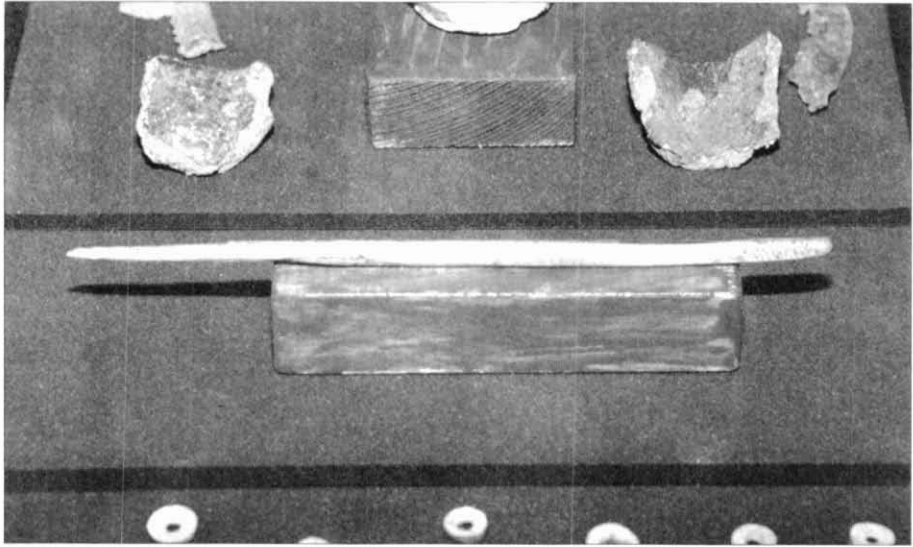

Fig. 20: Detall de la decoració de l'agulla en os de la Cova de la Moneda.

Cal, finalment, fer esment del notable conjunt de materials arqueològics exposats en la Col·lecció R. Rodón provinents dels mal anomenats: tallers de superfície. Es tracta sobretot de material format per làmines retocades, nuclis, puntes de fletxa foliàcies i pedunculades, perforadors, geomètrics, etc. Però també s'exhibeixen altres restes prehistòriques com destrals polimentades, i fragments ceràmics provinents de recol·leccions superficials fets pel sr. R. Rodón arreu de les comarques tarragonines, però sobresurten per la qualitat dels seus materials els jaciments de Siurana, Font del Pu i Pla de la Guardia a Prades.

Fins aquí hem fet un ràpid recorregut a través de la prehistòria de les nostres contrades. Trajecte que ha estat possible gràcies als materials arqueològics que al llarg de la seva vida el sr. Ramon Rodón ha anat recollint i conservant. Eines, ceràmiques, pedres treballades, ... avui exposades en el Museu de la Vila d'Alcover i que ens parlen d'un passat llunyà però no per això menys nostre, de tots.

JOSEP MARIA MIRÓ MIRÓ